

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکز

دانشکده هنر و معماری / گروه نقاشی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: نقاشی عمومی

عنوان:

بررسی هنر نقاشی ایران پس از حمله مغول و تاثیر هنر چین بر آن

استاد راهنما:

جناب آقای محمدرضا فیروزه ای

استاد مشاور:

جناب آقای منوچهر بهرامپور

پژوهشگر:

شیرین جعفریگلو

تابستان ۱۳۹۰

تقدیم به:

مادر و پدر عزیزم که هر چه دارم از زحمات بی دریغشان است.

به خواهر و برادر مهربانم که پشتیبان تجربه‌های زندگی‌ام هستند.

به همسر عزیزم که باحمایتش این رساله به سرانجام رسید.

سپاس خدای را که هر چه دارم لطف و رحمت بی‌پایانش است، معبودی

که در زندگی نعمت خود را لحظه به لحظه به من فزونی داشت و مرا به

بندگی درگاهش پذیرفت. خدایا تو را سپاس می‌گویم و از تو طلب می‌-

جویم تا همچون گذشته مرا از نعمت خود دریغ مدار تا بخشیدن را از تو

بیاموزم.

تشکر و قدردانی:

سپاس از اساتید ارجمندم جناب آقای محمدرضا فیروزه ای (استاد

راهنما) و جناب آقای منوچهر بهرامپور (استاد مشاور)

که در پیشبرد این پایان نامه از هیچ کمکی فروگذار نبودند و در همه

مراحل همراه و پشتیبانم بودند.

و سپاس از همه عزیزانی که در تحقق این تحقیق همراه و یاور من

بودند.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب شیرین جعفر بگلو دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی

۸۷۱۰۹۰۲۱۰۰۰ در رشته نقاشی که در تاریخ ۹۰/۶/۷

از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی هنر نقاشی ایران پس از حمله مغول و تاثیر هنر چین بر آن بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: شیرین جعفر بگلو

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۰/۶/۷

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم/ آقای شیرین جعفر بگلو از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره

تمام به حروف و با درجه مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۶۰۱۱۸۹۲۰۱۲
عنوان پایان نامه: بررسی هنر نقاشی ایران پس از حمله مغول و تاثیر هنر چین بر آن		
نام و نام خانوادگی دانشجو: هادی ذکریایی	تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۸۹/۱۱/۲۲	تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۰/۶/۷
شماره دانشجویی: ۷۱۰۹۰۲۱۰۰۰	رشته تحصیلی: نقاشی	
استاد / استادان راهنما: جناب آقای محمدرضا فیروزه ای استاد / استادان مشاور: جناب آقای منوچهر بهرامپور		
آدرس و شماره تلفن: تهران - میدان صنعت - خ هرمزان - خ پیروزان جنوبی - ک دوم - ک نیل - پ ۵۹۷ - ۱۲ جدید - ط ۱ تلفن: ۸۸۰۹۰۷۲۶ - ۰۹۱۲۲۴۹۸۹۱۸		
چکیده : مطالعه نگارگری ایرانی نشان می‌دهد که از دیرباز، میان نگارگری ایرانی و نقاشی چینی پیوندی برقرار بوده و این دو سنت نقاشی شرقی، به فراخور زمان از یکدیگر تاثیر پذیرفته‌اند. پس از حمله مغول به چین و سپس ایران، ارتباط بین هنرمندان چینی و ایرانی گسترش یافت و راهی برای نفوذ هنر چین به ایران گشت. در پژوهش به عمل آمده به روش تحقیق کتبخانه‌ای (استادی)، ابتدا به بررسی اجمالی چین و ایران از لحاظ (جغرافیایی، تاریخی و هنری) پرداخته و سپس به چگونگی نفوذ و ارتباط هنر چین در ایران می‌پردازیم. هدف از پژوهش، نشان دادن این واقعیت است که اگر چه هنر ایران عناصری از شرق و غرب وام گرفت، لیکن، در برخورد با آنها به دنبال اصل و جوهر ماوراءطبیعی روح متجلی در باطن خویش بوده و کوشش نموده به بیان تجسمی ناب دست یابد و هر چند نگارگری ایرانی در طول تاریخ با فرهنگهای بیگانه از جمله خاور دور برخورد کرده و از آنها بهره برده لیکن تفاوت نگاه پدیدده ها در آنها مشهود است. هنرمندان ایرانی با ایرانی کردن آنچه از چین فراگرفته بودند، اصالتی ایرانی به آن بخشیدند و اصل و جوهره ایرانی خویش را حفظ نموده اند.		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا

مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	مقدمه
فصل اول : کلیات طرح	
۵.....	۱-۱ بیان مسئله تحقیق.....
۶.....	۲-۱ اهمیت انتخاب موضوع تحقیق.....
۶.....	۳-۱ اهداف تحقیق.....
۷.....	۴-۱ سوالات تحقیق.....
۷.....	۵-۱ روش تحقیق.....
۷.....	۶-۱ واژه های کلیدی.....

فصل دوم: نگاهی به وضعیت تاریخی و هنری چین

۹.....	۱-۲ ادوار امپراتوری.....
۱۰.....	۱-۱-۲ دوره تانگ.....
۱۸.....	۲-۱-۲ دوره سونگ.....
۲۳.....	۱-۲-۱-۲ سونگ شمالی.....
۲۴.....	۲-۲-۱-۲ سونگ جنوبی.....

۲۵ دوره یوآن ۳-۱-۲

۲۶ دوره مینگ و چینگ و پس از آن ۴-۲-۲

۲۷ نقاشی چین ۲-۲

فصل سوم: نگاهی به وضعیت تاریخی و هنری ایران

۶۳ ادوار تاریخی ۱-۳

۷۷ نقاشی ایران (نگارگری) ۲-۳

۶۶ بررسی تاریخ ایران در دوره مغول ۳-۳

۶۸ اثرات استیلای مغول ۱-۳-۳

۷۰ نظام اداری ایلخانان ۲-۳-۳

۷۰ مذهب ایلخانان ۳-۳-۳

۷۱ وضعیت شعر و ادبیات در دوره ایلخانان ۴-۳-۳

۷۱ وضعیت نقاشی در دوره ایلخانان ۴-۳

۷۳ ویژگی کلی نقاشی مکتب ایلخانی ۱-۴-۳

۷۴ سقوط ایلخانان ۱-۱-۴-۳

- ۷۶..... ۵-۳ خاندانهای محلی
- ۷۷..... ۱-۵-۳ مکتب نگارگری آل جلایر (بغداد)
- ۷۸..... ۱-۱-۵-۳ مروری بر عناصر تاثیرگذار بر مکتب آل جلایر
- ۸۰..... ۲-۵-۳ مکتب نگارگری آل اینجو (شیراز)
- ۸۶..... ۱-۲-۵-۳ مروری بر عناصر تاثیرگذار بر مکتب آل اینجو
- ۸۹..... ۳-۵-۳ مکتب نگارگری آل مظفر (شیراز)

فصل چهارم: یافته تحقیق

- ۹۱..... ۱-۴ دوره اسلامی
- ۹۵..... ۲-۴ عصر مغول
- ۹۷..... ۳-۴ نفوذ ایرانیان در دستگاه دولتی چین
- ۹۹..... ۱-۳-۴ ورود اسلام در چین
- ۱۰۰..... ۴-۴ روابط فرهنگی هنری
- ۱۰۵..... ۱-۴-۴ چین از دیدگاه شعرا و بزرگان ایرانی
- ۱۱۰..... ۲-۴-۴ نفوذ زبان فارسی در چین

۳-۴-۴ ساخت ظروف چینی در ایران..... ۱۱۵

۴-۴-۴ ساخت پول کاغذی در ایران و چین..... ۱۱۶

۵-۴-۴ نفوذ متقابل علم و فرهنگ..... ۱۱۸

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۱-۸ نتیجه گیری..... ۱۵۱

منابع و مأخذ..... ۱۵۳

مقدمه

هنر ایرانی^۱، اقوام آریایی، احتمالاً از اوایل هزاره اول ق.م، در فلات ایران ساکن شدند و نام خود را بر آن نهادند. اما قدمت تمدن و فرهنگ این خطه به چند هزار سال قبل از ورود آریاییها باز می‌گردد. به رغم تنوع قومی و نژادی، تغییر و تحولات سیاسی و اجتماعی و مذهبی، هجومها و مهاجرت‌ها و اثرپذیری از همسایگان، سنت‌های دیرین و ویژگیهای ماندگاری را در هنر ایرانی می‌توان بازشناخت که این هنر را از سایر هنرهای جهان متمایز می‌کند، در میان هنرهای مربوطه، نگارگری ایران ریشه در اعماق تاریخ تمدن و فرهنگ ایرانی دارد و روح زیبایی‌شناسی و ذوق هنری ایرانی همیشه طالب صورت‌های هنری و در پی ایجاد و خلق تصاویری بوده تا بتواند پیرامون خویش را بیابد و تعبیری شایسته از نوع زیست خود در عالم هستی ارائه دهد. او تاثیرات متقابلی از نقاشی چین، بین النهرین، بیزانس، طبیعت‌گرایی اروپایی و ... داشته، لیکن در این میان اومعطوف به نمونه آفرینی آرمانی بوده و تمایل به تصویر در آوردن دنیای آمال و تصورات خویش داشته، جز در دوره‌های اثرپذیری از سنت‌های غربی، نشانی از طبیعت‌گرایی در نقاشی ایران نمی‌توان یافت اما چکیده‌نگاری، نمادپردازی، آذینگری از کهن‌ترین روزگار در هنر تصویری این سرزمین معمول بوده و مبانی زیبایی‌شناسی نگارگری ایرانی بر اساس این ادراک انتزاعی از جهان شکل گرفت و تکامل یافته است. معمولاً برای تعریف این گونه نقاشی اصطلاحات تزئین^۲ و آرایش^۳ را بکار برده‌اند.

آرتور پوپ می‌نویسد: شاید بسیار اشتباه نکرده باشیم اگر هنر ایران را « هنر نقش مطلق» بخوانیم، یعنی هنری که باید مانند موسیقی و معماری تلقی شود. (پوپ، ۱۳۳۸، ۳)

^۱-Persian art

^۲-Decoration

^۳-Ornament

پایان‌نامه صورت گرفته: بررسی هنر چین و تاثیرات آن بر هنر ایران پس از حمله مغول می‌باشد، به منظور ایجاد آگاهی در این زمینه، ابتدا به پیشینه‌ای درباره خاستگاه و فرهنگ هنر و تمدن آن پرداخته و سپس به چگونگی نفوذ هنر چین در ایران اشاره خواهد شد.

در این رابطه ادوار تاریخی ایران و چین و پیدایش هنر نقاشی چینی و نقاشی ایرانی (نگارگری) و همچنین تاثیرات وام گرفته نقاشی ایرانی از نقاشی چینی و رویکرد نگارگر ایرانی در برخورد با عناصر به عاریت گرفته، به نحوی که هیچ گاه او را از توجه به انسان و ارزشهای بصری باز نداشته و هرگز در پی بازنمایی طبیعت نبوده، بلکه کوشش نموده تا اصل و جوهر ماوراءطبیعی روح متجلی در باطن خویش را به تصویر آورد.

پس از حمله مغول‌ها به چین و سپس ایران، روابط تجاری، سیاسی و اقتصادی از طریق جاده ابریشم بین این دو کشور افزایش یافت و همچنین ارتباط میان هنرمندان چینی و ایرانی گسترش یافت. همکاری بین هنرمندان منجر به رشد و توسعه هنرها به خصوص نگارگری گردید.

دوران مغول فصل تازه‌ای در هنر ایران گشود و تاثیرات بسیار از هنر شرق دور به خصوص از هنر دوره سونگ و یوان گرفت و عناصر چینی فرهنگ مغولان و روابط سیاسی آنها با شرق دور از طریق همیاری بنیادی هنرهای چون: سفالگری، کاشی، منسوجات و سایر هنرهای تزئینی این دوره که از شرق دور مایه گرفته بود در هنر دوره مغولان (ایلخانان) منعکس گردید. این روابط بعد از ایلخانان نه تنها ادامه نداشت، حتی در زمان سلطنت شاهرخ تیموری شدت بیشتری هم یافت.

با توجه به روند فهرست مطالب ابتدا به بررسی اجمالی چین از لحاظ جغرافیایی، تاریخی و هنری پرداخته و سپس به بررسی مشابه در مورد ایران می‌پردازیم و پس از آن چگونگی نفوذ هنر چین در ایران و روابط برقرار شده بین ایران و چین مورد بحث قرار خواهد گرفت و به مدد اطلاعات موجود اگرچه

هنر ایران از عناصر چینی وام گرفته و این دو سنت نقاشی شرقی به فراخور زمان از یکدیگر تاثیر پذیرفته‌اند، لیکن هنرمند ایرانی به دنبال استمرار سنتهای تصویری ایران بوده و هنر ایرانی جایگاه ویژه‌ای داشته است. در این راستا به بررسی برخی نسخه‌های ایرانی که تحت تاثیر نقاشیهای چینی در این دوره مصور شده‌اند پرداخته می‌شود.

فصل اول

کلیات طرح

۱-۱ بیان مسئله تحقیق

قرن هفتم هجری یکی از مهمترین دوره‌های تحول و شکوفایی در هنر ایران می‌باشد که هنر نگارگری یکی از مهمترین تحولات خود را در این دوره آغاز کرد.

قرن ۷ هجری مغول‌ها حمله وسیعی را به ایران شروع کردند. نخستین یورش مغول منجر به ویرانی کامل شهرهای ماوراءنهر و خراسان و پراکندگی هنرمندان و صنعتگران و توقف رشد هنر در این مناطق شد. دومین یورش به رهبری هلاکوخان از نوادگان چنگیز مغول صورت گرفت که ایران را به تصرف خود در آورد و سلسله ایلخانیان را در آنجا بنیان نهاد. (مرکز حکومت آذربایجان تبریز)

با تصرف دو کشور پهناور ایران و چین روابط تجاری بین دو کشور برقرار شد و با برقراری این ارتباط تجاری هنر و صنایع دستی چین نیز وارد ایران شد. در همان زمان ورود هنرمندان چینی به ایران و هم چنین اعزام هنرمندان ایرانی به چین زمینه تازه‌ای را برای ارتباطات گسترده‌ی فرهنگی و هنری بین دو کشور به وجود آورد.

۲-۱ اهمیت انتخاب موضوع تحقیق

در دوره ایلخانان علاوه بر تاثیراتی که پیش از این تاریخ، ایران بر نقاشی چین گذاشته بود، تاثیرات و عناصر عاریتی بسیاری نیز از چین گرفت. و به طور کلی تاریخ سرآغازی است بر تاثیرگذاری هنر چین بر هنر (به خصوص نقاشی) ایران.

ویژگی های پدید آمده در نقاشی این دو کشور به خصوص در عناصر و ترکیب بندی هایی که در آثارشان منعکس شده مد نظر قرار گرفته است.

به دلیل اهمیت تاریخی دوره ایلخانان در هنر نگارگری و دوره های پس از آن و تاثیر به سزا و محسوس هنر چین در روند تحول نگارگری نگارنده به بررسی این موضوع پرداخته است.

۳-۱ اهداف تحقیق

این رساله در پی ارائه و یافتن ویژگی های طراحی به مفهوم عام و کلی آن در نگارگری ایران و چین و بررسی و مقایسه و تطبیق این ویژگی ها است که در مرحله اول نقش زیر بنای فرهنگ و هنر در مورد آنها مطرح می شود.

هدف تحقیق بررسی تاثیر هنر نقاشی چین بر نگارگری ایران است زیرا همانطور که می دانیم نقاشی چینی تاثیر فراوانی در آثار نقاشی ایران بر جا گذاشت و عناصر تازه ای از نقاشی چین وارد نقاشی ایرانی شد. این تاثیرات را می توان در نحوه ترسیم چهره- جامه- طبیعت- درخت- کوه- صخره- ابر و همچنین وجود حیوانات افسانه ای (سیمرغ-اژدها-اسب) در نقاشی ایران مشاهده کرد.

۱-۴ سوالات تحقیق

بررسی علل تاثیر پذیری نقاشی ایران از نقاشی چین؟
در چه دوره هایی تاثیر پذیری نگارگری ایران از نقاشی چین بیشتر نمود داشته است؟
این تاثیرات در چه عناصری بیشتر نمود یافته است؟
تاثیر پذیری نقاشی چین از نگارگری ایران تا چه اندازه بوده است؟

۱-۵ روش تحقیق

روش تحقیق به صورت تاریخی و توصیفی و به روش کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد.

۱-۶ واژه های کلیدی

کلید واژه‌ها: نقاشی قدیم ایران (نگارگری) - نقاشی چین - ایران - چین - تاثیر - طبیعت - مغول - ایلخانان

فصل دوم

نگاهی به وضعیت تاریخی و هنری ایران و چین

۱-۲ ایران

ایران کشوری است که سنت خود را علیرغم حوادث جانسوز تاریخی که نتیجه وضع جغرافیائی آن می- باشد به خوبی حفظ کرده است. در مرکز این سرزمین فلات ایران قرار دارد که به وسیله رودهایی نکه از کوه‌های پربرف آن جاری می‌شود سیراب می‌گردد. اما این فلات پلی است که از ماقبل تاریخ تا کنون دستخوش امواج مهاجمی قرار گرفته است. (گری، ۱۳۶۹، ۹)

اقوام آریایی، محتملاً از اوایل هزاره اول ق م، در فلات ایران ساکن شدند و نام خود را بر آن نهادند. اما قدمت تمدن و فرهنگ در این خطه به چند هزار سال قبل از ورود آریاییان باز می‌گردد. بنابراین، عنوان «هنر ایرانی» آثار متنوعی را در بر می‌گیرد که از دورانهای پیشاتاریخی تا سده‌های اخیر در محدوده این سرزمین پهناور آفریده شده‌اند. در سراسر این مدت طولانی به رغم تنوع قومی و نژادی، تغییر و تحولات سیاسی و اجتماعی و مذهبی، هجومها و مهاجرتها، و اثرپذیری از همسایگان سنتهای دیرین و ویژگیهای ماندگاری را در هنر ایرانی می‌توان بازشناخت که این هنر را از سایر هنرهای جهان متمایز می‌کنند به منظور آگاهی از چگونگی تاثیرات هنر چین در نقاشی ایرانی پس از حمله مغول، ابتدا به بررسی اجمالی هنر ایران در ادوار تاریخی قبل از حمله مغول پرداخته و سپس به بررسی تفصیلی هنر ایران در دوره پس از حمله مغول و چگونگی تاثیرات و نفوذ هنر چین بر آن خواهیم پرداخت.

۲-۱-۱ ادوار تاریخی

یافته‌های باستانشناختی برای بررسی و تشخیص عمیق‌ترین ریشه‌های هنر ایرانی هنوز ناکافی‌اند. تاکنون می‌دانیم که کشاورزی و اهلی کردن حیوانات از حدود هزاره ششم قم در ایران آغاز شد. اما در نواحی اطراف دریای خزر آثاری بدست آمده که متعلق به هزاره هفتم قم، و از بقایای دوران میانه‌سنگی‌اند. تصاویر منقوش بر صخره در غارهای لرستان را شاید بتوان در زمره قدیم‌ترین آثار مکشوف در فلات ایران به شمار آورد. از میانه هزاره پنجم قم، در بخش‌های مرکزی و شمال‌شرقی ایران زیستگاههایی چون تپه سیلک (کاشان) و تپه حصار (دامغان) شکل گرفتند.

تمدنی نیز در استانهای فارس و خوزستان شناخته شده است که قدمت آن به حدود ۳۵۰۰ قم (دوران مس) باز می‌گردد و نشانه‌های بارز آن را در سفالینه‌های منقوش زیبا و مهرهای کنده‌کاری شده می‌توان یافت.

شوش، پایتخت پادشاهی عیلام، عمده‌ترین مرکز سیاسی و تجاری محسوب می‌شد. عیلامیان از اوایل هزاره سوم قم، ائتلافی از دولت‌شهرها را که تحت تابعیت یک پادشاه بود، و همواره با سومری‌ها و بابلی‌ها ارتباط داشتند. کاوشها هنوز ویژگیهای تمدن عیلامی را به طور کامل روشن نساخته‌اند؛ ولی به نظر می‌رسد که تمدن مزبور به رغم همانندی با تمدنهای بین‌النهرین، از لحاظ زبان و دیگر جنبه‌های فرهنگی ویژگیهای مستقلی داشته‌اند. زیگورات^۴ به جای مانده در چغازنبیل (نزدیک شوش) به معابد برج مانند بین‌النهرین شباهت دارد.

^۴ -Ziggurat